

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені А. С. МАКАРЕНКА

КИФЕНКО АННА МИКОЛАЇВНА

УДК 378.147.015:784.1.071.2]:[373.011.3-051:78](043.3)

**МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ МУЗИЧНО-СЛУХОВОЇ АКТИВНОСТІ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА
В НАВЧАЛЬНОМУ ХОРОВОМУ КОЛЕКТИВІ**

13.00.02 – теорія та методика музичного навчання

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Суми – 2019

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Київському університеті імені Бориса Грінченка, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Олексюк Ольга Миколаївна,
Київський університет
імені Бориса Грінченка,
завідувач кафедри теорії та
методики музичного мистецтва.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Тушева Вікторія Володимирівна,
Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди,
професор кафедри теорії і методики мистецької
освіти та диригентсько-хорової підготовки;

кандидат педагогічних наук, доцент
Петренко Марина Борисівна,
Сумський державний педагогічний
Університет імені А. С. Макаренка,
доцент кафедри хорового диригування,
вокалу та методики музичного навчання.

Захист відбудеться 14 червня 2019 року о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 55.053.01 у Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка за адресою: 40002, м. Суми, вул. Роменська, 87, ауд. 214.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (40002, м. Суми, вул. Роменська, 87).

Автореферат розіслано 13 травня 2019 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. Г. Козлова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Розбудова української держави, динамічний розвиток соціокультурної та мистецької реальності зумовлюють необхідність забезпечення суспільства професійно компетентними фахівцями, здатними до самостійної, активної, творчої мистецької діяльності. Розвиток вищої педагогічної освіти в Україні в європейському контексті потребує посилення уваги суспільства до якості професійної підготовки вчителів. Реалізація цього стратегічного завдання неможлива без модернізації освітнього процесу, використання інноваційних технологій, що знайшло відображення в законах України «Про вищу освіту» (2014), «Про освіту» (2017), Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013), Концепції «Нова українська школа» (2016), Концептуальних засадах розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір (2004), Національній доктрині розвитку освіти України (2001), Концепції розвитку педагогічної освіти (2018).

Хорове мистецтво є важливою складовою української національної культури. Тисячолітні традиції колективного співу сформували цілий комплекс його жанрових різновидів та виконавської інтерпретації. Навчальну роботу в студентському хоровому колективі спрямовано на вирішення цілого комплексу важливих завдань: загально-музичного розвитку, вокально-хорового виховання, вивчення та сприйняття музичних творів, а також загально-виховних (естетичне, моральне, громадянсько-патріотичне виховання) та комунікативних (спілкування учасників колективу між собою, з глядачем та ін.).

Професійна підготовка студентів мистецьких спеціальностей є досить різнобічною і реалізується в музично-педагогічному, виконавському, хормейстерському, режисерському, хореографічному та інших напрямках. Вагоме місце у фаховій професійній діяльності студентів вищих мистецьких освітніх закладів належить вокально-хоровій підготовці, яка сприяє долученню майбутніх учителів музичного мистецтва до виконавських традицій, норм музичної культури, художньо-естетичних цінностей. Водночас вокально-хорова діяльність має значні резерви для виявлення індивідуальності студентів, розвитку їхньої самостійності, втілення творчого потенціалу. Музичне виконавство є складною художньою діяльністю, що вимагає засвоєння широкого спектру художніх, естетичних, музико-теоретичних знань та володіння комплексом спеціальних вокально-хорових умінь і навичок (Г. Єржемський, О. Коломоєць, А. Лащенко, А. Мархалевський, Н. Назаренко, С. Світайло, Т. Смірнова, Л. Ятло та ін.).

У новітніх дослідженнях з проблем вокально-хорової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва фахівцями вивчено: наукові основи вокального виконавства та функціонування голосового апарату (Д. Аспелунд, Н. Гребенюк, Д. Люш, М. Микиш, О. Прядко), специфіку виховання хорових співаків (А. Гвоздецький, Є. Хекало), методику викладання дисципліни «Хоровий клас» (Н. Нарожна, Д. Виноградча, І. Лебедкіна), методику формування вокально-хорових навичок (В. Антонюк, Н. Добровольська, Чен Діана, А. Козир, Т. Овчиннікова, О. Раввінов).

Аналіз проведених досліджень показав, що проблема формування музично-слухової активності майбутніх учителів музичного мистецтва у навчально-хоровому колективі є закономірним відображенням *суперечностей*, що виникають між:

- обґрунтованою інтерпретацією феноменології музично-слухової активності в науковому середовищі та недостатнім її педагогічним осмисленням у галузі музичного навчання майбутніх учителів музичного мистецтва, зокрема в хоровому класі;

- потребою підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, здатних до практичної взаємодії з хоровими колективами, та відсутністю розробленої методики формування музично-слухової активності майбутніх учителів музичного мистецтва в навчальному хоровому колективі;

- потенційними можливостями інтеграції художньо-хорової діяльності в процесі формування співацької майстерності та недостатньою розробленістю теоретичних і практичних аспектів означеної проблеми в методиці хорового співу.

Актуальність досліджуваної проблеми, її практична значущість в удосконаленні фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва та недостатня теоретично-методична розробленість зумовили вибір теми дисертаційного дослідження **«Методика формування музично-слухової активності майбутніх учителів музичного мистецтва в навчальному хоровому колективі»**.

Зв'язок дисертаційної роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи кафедри теорії та методики музичного мистецтва Київського університету імені Бориса Грінченка «Розвиток духовного потенціалу особистості в неперервній мистецькій освіті» (реєстраційний номер 0116U003993).

Тему дисертаційного дослідження затверджено вченою радою Київського університету імені Бориса Грінченка (протокол № 2 від 26.02.2015 р.) та узгоджено Міжвідомчою радою із координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук НАПН України (протокол № 2 від 24.03.2015 р.).

Мета дослідження – розробити, теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити методику формування музично-слухової активності майбутніх учителів музичного мистецтва в початковому хоровому колективі.

Відповідно до мети було визначено **завдання** дослідження:

1. З'ясувати стан досліджуваної проблеми в теорії та методиці музичного навчання.

2. Розкрити зміст та структуру музично-слухової активності майбутніх учителів музичного мистецтва в навчальному хоровому колективі.

3. Розробити і теоретично обґрунтувати методику формування музично-слухової активності майбутніх учителів музичного мистецтва в навчальному хоровому колективі.

4. Визначити критерії та показники сформованості музично-слухової активності майбутніх учителів музичного мистецтва в навчальному хоровому колективі.

5. Експериментально перевірити ефективність методики формування музично-слухової активності майбутніх учителів музичного мистецтва в навчальному хоровому колективі.

Об'єкт дослідження – процес диригентсько-хорової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва у вищих мистецьких освітніх закладах.

Предмет дослідження – методика формування музично-слухової активності майбутніх учителів музичного мистецтва в навчальному хоровому колективі.

Методологічну основу дослідження становлять: положення музичної психології з проблем слухової діяльності, теоретичні аспекти специфіки роботи з хоровим колективом, праці психологів щодо активності особистості. Означена методологічна платформа базується на застосуванні наукових підходів щодо дослідження і формування музично-слухової активності: компетентнісного, особистісно зорієнтованого, аксіологічного, культурологічного.

Теоретичну основу дослідження становлять: провідні положення філософії щодо проблем активності особистості (Г. Ареф'єва, Є. Головаха, Н. Бернштейн, М. Боришевський, Л. Бурлачук, П. Горностай, О. Додонова, Т. Житник, В. Киричук, С. Ковальова, А. Лазурський, В. Небеліцин, Ж. Піаже, В. Роменець, М. Савчин, Н. Соболева, Т. Титаренко та ін.); психологічні ідеї про взаємозалежний розвиток психіки, свідомості та діяльності (І. Бех, Л. Виготський, В. Киричук, О. Леонт'єв, С. Максименко, А. Маслоу, Р. Мей, А. Мілґс, В. Моляко, К. Роджерс, Л. Рубінштейн та ін.); дослідження проблем активності в педагогіці (К. Абульханова-Славська, Ю. Акименко, В. Андрущенко, Т. Артем'єва, Е. Бондаревська, С. Гончаренко, О. Коберник, О. Козлова, О. Конопкін, В. Лозова, Ю. Міславський, І. Родак, А. Сбруєва, С. Собко, О. Тельна, О. Устименко-Косоріч та ін.); дослідження проблем музично-слухової активності (Ф. Блеменфейд, Ф. Бузоні, Й. Гофман, Л. Дашицька, К. Ігумнов, З. Корінець, К. Мартисен, С. Миколинська, Р. Раппопорт, С. Сливко та ін.); праці щодо формування фахових якостей, художнього досвіду та становлення майбутніх учителів музичного мистецтва (О. Єременко, О. Лобова, Г. Ніколаї, О. Олексюк, О. Орлов, О. Реброва, Р. Савченко, Ху Дуньє, О. Щолокова та ін.); методичні засади диригентсько-хорового мистецтва (Ван Цюн, В. Варакута, Л. Венгрус, Дж. Веструп, Л. Гінзбург, С. Горбенко, С. Світайло, Л. Сверлюк, Т. Смірнова, З. Софроній, І. Коваленко, П. Ніколаєнко, М. Петренко, М. Фаньцзюань, І. Цовьянова, І. Цюряк та ін.); сучасні педагогічні концепції музично-педагогічної освіти (А. Козир, О. Олексюк, Г. Падалка, Л. Паньків, О. Ростовський, В. Тушева, О. Щолокова та ін.); теорії індивідуально-творчого розвитку особистості та особистісного спрямування фахової освіти (М. Братко, С. Горбенко, Н. Гузій, А. Козир, Г. Панченко, Чень Сяньнянь, Чень Цзюань, Юань Хуейцин та ін.).

Методи дослідження: *теоретичні* – аналіз філософської, психологічної, педагогічної, методичної літератури з проблеми дослідження, аналіз та узагальнення педагогічного досвіду в системі фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, аналіз навчальних програм, підручників, посібників, що дозволило сформуванню власний погляд на проблему дослідження, виявити наукові засади створення методики; класифікація та систематизація теоретичних і

експериментальних даних, аналіз, індукція, порівняння, аналогія, систематизація, узагальнення філософсько-культурологічної, психолого-педагогічної, мистецтвознавчої, музично-педагогічної та вокально-методичної літератури – для розробки та обґрунтування методики, визначення педагогічних умов, методів та критеріально-рівневого оцінювання формування музично-слухової активності майбутніх учителів музичного мистецтва в навчальному хоровому колективі; моделювання – для визначення компонентної структури музично-слухової активності майбутніх учителів музичного мистецтва; *емпіричні* – констатувальний експеримент і методи педагогічної діагностики (педагогічне спостереження, анкетування, метод експертних оцінок) – для визначення стану сформованості музично-слухової активності майбутніх учителів музичного мистецтва; формувальний експеримент, що включає методи вокально-інтонаційного виховання хористів, метод формування частотного словника, метод розвитку зонного інтонування, метод нейро-лінгвістичного програмування, метод «хорового ядра», метод співналаштованості голосів хористів, метод мануального відображення – для практичного втілення та перевірки ефективності методики формування музично-слухової активності майбутніх учителів музичного мистецтва в навчальному хоровому колективі; *математичної статистики* – для опрацювання результатів педагогічного експерименту й підтвердження достовірності результатів дослідження.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження полягає в тому, що *вперше* здійснено цілісне дослідження проблеми формування музично-слухової активності майбутніх учителів музичного мистецтва в навчальному хоровому колективі, а саме: з'ясовано стан досліджуваної проблеми в теорії та методиці музичної освіти; розкрито зміст та структуру музично-слухової активності майбутніх учителів музичного мистецтва в навчальному хоровому колективі; розроблено методику формування музично-слухової активності майбутніх учителів музичного мистецтва в навчальному хоровому колективі на засадах компетентнісного, особистісно зорієнтованого, аксіологічного підходів, обґрунтовано впровадження педагогічних умов (забезпечення стійкої професійної мотивації студентів до вокально-хорової діяльності; формування навичок роботи в хоровому ансамблі в умовах акустичних та психофізіологічних закономірностей хорового співу; урахування інтеграції міждисциплінарних зв'язків у процесі вокально-хорової роботи майбутніх учителів музичного мистецтва; створення сприятливого психологічного клімату під час роботи начального хорового колективу); визначено критерії, показники та рівні сформованості музично-слухової активності майбутніх учителів музичного мистецтва в навчальному хоровому колективі; експериментально перевірено ефективність методики формування музично-слухової активності майбутніх учителів музичного мистецтва в навчальному хоровому колективі.

Уточнено сутність поняття «музично-слухова активність майбутніх учителів музичного мистецтва в навчальному хоровому колективі».

Подальшого розвитку набули положення щодо обґрунтування напрямів підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, їх фахового становлення та формування вокально-педагогічних компетентностей.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає в можливості застосування розробленої методики у фаховій, зокрема культурологічній, підготовці майбутніх учителів, у формуванні виконавської культури, художнього світогляду, фахової педагогічної компетентності. Розроблене методичне забезпечення (педагогічні умови, техніки та методи) буде доцільним для підготовки фахівців спеціальностей 014.13 – Середня освіта (Музичне мистецтво) і 025 – Музичне мистецтво. Основні положення дослідження можуть бути використані викладачами методики музичного виховання, керівниками дитячих творчих колективів. Матеріали дослідження можуть бути основою при укладанні навчальних курсів «Хоровий клас та практика роботи з хором», «Хорознавство та хорове аранжування», мати практичне застосування в діяльності викладачів музично-теоретичних і диригентсько-хорових дисциплін закладів вищої педагогічної освіти, використовуватися при розробці навчальних програм, написанні навчально-методичних посібників.

Результати дослідження **впроваджено** в освітній процес таких закладів освіти: Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя (довідка № 05/373 від 23.10.2017 р.), Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка (довідка № 2780/1 від 05.11.2018 р.), Рівненський державний гуманітарний університет (довідка № 111-н від 16.11.2018 р.), Київський університет імені Бориса Грінченка (акт № 148-н від 27.12.2018 р.).

Апробація отриманих результатів дослідження здійснювалася у процесі виступів і обговорень на науково-методичних і науково-практичних конференціях різного рівня: *міжнародних* – «Наукова дискусія: теорія, практика, інновації» (Київ, 2015), «Пріоритетні напрями вирішення актуальних проблем виховання і освіти» (Харків, 2015), «Професійна мистецька освіта і художня культура: виклики XXI століття» (Київ, 2016, 2018), «Сучасний вимір психології та педагогіки» (Львів, 2017), «Формування сучасного освітнього простору: переваги, ризики, механізми реалізації» (Тбілісі, 2017), «Modernization of education system: world trends and national peculiarities» (Kaunas, 2018), «Інноваційні наукові дослідження: теорія, методологія, практика» (Київ, 2018), «Експериментальні та теоретичні дослідження в сучасних науках» (Суми, 2018); *всукраїнських* – «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку» (Переяслав-Хмельницький, 2015), «Актуальні проблеми мистецької освіти та художньої культури» (Київ, 2018). Результати дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри теорії та методики музичного мистецтва Київського університету імені Бориса Грінченка (2014–2018 рр.).

Публікації. Отримані наукові результати дисертації відображено в 17 публікаціях автора, з них 6 статей у наукових фахових виданнях України, 1 – у науковому зарубіжному виданні, 2 – у наукових вітчизняних виданнях, 8 праць апробаційного характеру.

Особистий внесок здобувача в роботах, написаних у співавторстві, полягає у: визначенні хору як ансамблю вокальних унісонів, розкритті акустичних закономірностей та психофізіології сприйняття хорового звуку [16];

окресленні явища синхронізації хорового звуку з позиції взаємодії однорідних акустичних систем автоколивального типу [17].

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (284 найменування, з них 22 іноземними мовами). Загальний обсяг дисертаційного дослідження становить 251 сторінку, з них 186 – основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет; описано методи наукового дослідження; розкрито методологічну і теоретичну основу дослідження, наукову новизну та практичне значення отриманих результатів; відображено апробацію і впровадження результатів дослідження, публікації, структуру та обсяг дисертаційної роботи.

У першому розділі «**Теоретичні основи формування музично-слухової активності майбутніх учителів музичного мистецтва**» розкрито філософський, психологічний і мистецько-педагогічний контекст формування музично-слухової активності майбутніх учителів музичного мистецтва; розкрито сутність понять «активність», «музичний слух»; визначено роль навчального хорового колективу у формуванні музично-слухової активності майбутніх учителів музичного мистецтва; охарактеризовано специфіку та компонентну структуру музично-слухової активності майбутніх учителів музичного мистецтва в навчальному хоровому колективі; з'ясовано особливості формування музично-слухової активності майбутніх учителів музичного мистецтва в навчальному хоровому колективі.

Аналіз науково-методичних проблем вокально-хорового навчання студентів показав, що формування музично-слухової активності є вагомою складовою професійно-особистісного становлення майбутнього вчителя музичного мистецтва, спрямованою на формування його професійних якостей, художньо-естетичного смаку, здатності до художньо-творчої діяльності.

Визначено, що в наукових дослідженнях проблему формування музично-слухової активності розкрито через вивчення категорії «активність» (Г. Балл, І. Бех, М. Боришевський, Л. Бурлачук, П. Горностай, О. Додонова, Т. Житнік, В. Киричук, С. Ковальова, А. Лазурський, В. Роменець, М. Савчин та ін.).

У результаті категоріального аналізу доведено, що сутність музично-слухової активності в галузі мистецької освіти ґрунтується на розумінні категорії «музичний слух». Термін «музичний слух» характеризується, як правило, дуже об'ємним змістом, який включає мелодичний та гармонічний, абсолютний та відносний, вокальний та тембровий слух (Б. Асаф'єва, П. Бережанський, А. Готсдінер, В. Зисько, О. Отич, С. Сливко, З. Корінець, Н. Костюченко, О. Ростовський, Б. Теплов, В. Черкасов та ін.). Доведено, що голос людини як у філогенезі, так і в онтогенезі формується й розвивається під впливом слуху, який має кілька важливих особливостей. Перша з них

полягає в тому, що вухо не може (на відміну, наприклад, від ока) довго утримувати одержане відчуття. Друга особливість слуху – порівняно швидка втомлюваність слухового нерва. Третьою особливістю є неоднакова чуттєвість слуху до звуків різної висоти. Слух є основою розвитку всіх музичних здібностей людини, а особливо музично-слухової активності. Слухове сприйняття – це лише перший етап набуття будь-якої співацької навички, засвоєння певної акустичної норми, якій підпорядковується м'язова діяльність голосового апарату.

Аналіз та узагальнення наукових джерел показав, що музично-слухова активність розглядається як одна з форм організації психічної діяльності особистості, що забезпечує регуляцію слухової діяльності, аналіз та синтез слухових об'єктів і полягає в спрямуванні слухового аналізатора на звучання музичної тканини (хорового твору, фрагменту, звуку тощо) та зосередженні слухацької діяльності на ньому в даний момент. Завдяки активності слуху виконавець здатен розпізнати всі компоненти музичного полотна, почути й зрозуміти музику внутрішнім слухом, досягнути основний лейтмотив музичного твору та його художній зміст. У безпосередньому виконанні активність слуху стає на заваді механічному озвученню окремих звуків, інтерваліки та ритміки музичних епізодів. З'ясовано, що в музичній педагогіці формування музично-слухової активності пов'язується з такими засобами: а) розвитком чуттєвих механізмів естетичного сприймання – різних видів музичного слуху: спрямування уваги на відтворення (сприймання) точної висоти звуків (звуківисотний слух); ладове відчуття окремих звуків, їх стійкості (нестійкості); одночасне сприймання декількох звуків різної висоти і визначення їх консонансно-дисонансної якості, характеру зв'язку з іншими співзвуччями (гармонічний слух); диференційоване сприймання одночасно кількох звукових ліній у їх розвитку (поліфонічний слух); відчуття своєрідності забарвлень і сили звуку (темброво-динамічний слух) тощо; б) формуванням навички активізації слухотворчої уваги в процесі роботи над музичним твором; в) розвитком музично-слухового уявлення, як основи музичності.

Музично-слухова активність сприяє диференційованому ставленню до хорового твору, яке виявляється у цілеспрямованому зосередженні уваги на його певних моментах: мелодичній лінії, гармонічних співзвуччях, тембровому забарвленні, стилістичності, динамічних нюансах тощо.

На основі категоріального аналізу сутності ключових понять визначено сутність дефініції «музично-слухова активність майбутніх учителів музичного мистецтва в навчальному хоровому колективі» як інтегрованої особистісної психофізіологічної якості, що характеризується взаємозв'язком фізіологічних, емоційних, вольових і мотиваційних компонентів музично-перцептивної діяльності особистості. Структуру означеного феномену представлено єдністю таких компонентів: мотиваційно-ціннісного, акустично-фізіологічного, емоційно-вольового. Мотиваційно-ціннісний компонент характеризує особистісну зорієнтованість майбутнього вчителя музичного мистецтва до вокально-хорової діяльності. Означений компонент посідає вагоме місце в структурі формування музично-слухової активності майбутнього вчителя

музичного мистецтва, оскільки мотив є спонукальним поштовхом будь-якої дії, вирішальним елементом формування будь-якої особистісної якості. Акустично-фізіологічний компонент пов'язаний із готовністю до засвоєння комплексу акустичних та психолого-фізіологічних основ хорового співу. Одним із важливих структурних елементів акустично-фізіологічного компонента музично-слухової активності є формування співацьких та вокально-хорових навичок у кожного з учасників навчального хорового колективу. Емоційно-вольовий компонент характеризує спроможність до стабільного виконавського втілення художнього образу хорового твору.

На основі аналізу наукових джерел з питань діяльності хорових колективів визначено педагогічні можливості навчального хорового колективу (Бай Шаожун, Ван Яцзюнь, Ма Сюй, І. Маринін, С. Сверлюк, С. Світайло, М. Соколовський, Цяо Хункай та ін.). З'ясовано, що хоровий колектив являє собою складну систему сполучення суспільного, художньо-творчого, організаційного і вокально-хорових елементів. Хоровий колектив розглядається як мікросоціальне явище, в якому реалізуються такі основні функції: соціально-педагогічна, художньо-творча та комунікативна. Висвітлено стадії розвитку хорового колективу, а саме первинного поєднання, асоціації, консолідації хорового колективу (Т. Андрусин, Н. Стефіна, Ю. Олач, Чжан Лу, Є. Шуневич та ін.).

Обґрунтовано особливості формування музично-слухової активності майбутніх учителів музичного мистецтва в навчальному хоровому колективі, а саме: особливості, які пов'язані з фізіологічними змінами організму (мутаційний та післямутаційний періоди); особливості вокально-хорової роботи (вокально-хорова установка, розвиток інтонаційного слуху, розвиток вокального слуху, формування вокально-слухових координуючих умінь); психолого-педагогічні особливості юнацького віку (сензитивність, групова належність, ефект синергії, ефект маятника, ефект пульсара); особливості формування емоційної сфери в роботі з навчальним хоровим колективом (художні емоції, ситуативні емоції, дидактичні емоції).

Отже, на основі узагальнення поняття «музично-слухова активність» визначено термін «музично-слухова активність майбутніх учителів музичного мистецтва в навчальному хоровому колективі» та розкрито компонентну структуру музично-слухової активності; охарактеризовано роль хорового колективу у формуванні музично-слухової активності майбутніх учителів музичного мистецтва; обґрунтовано особливості формування музично-слухової активності майбутніх учителів музичного мистецтва в навчальному хоровому колективі.

У другому розділі «**Методичне забезпечення формування музично-слухової активності майбутніх учителів музичного мистецтва в навчальному хоровому колективі**» висвітлено організаційні форми, методи та засоби формування музично-слухової активності майбутніх учителів музичного мистецтва в навчальному хоровому колективі, окреслено педагогічні умови формування означеного феномену.

Основними організаційними формами формування музично-слухової активності є практичні заняття, індивідуальні заняття, концерти. Методика формування означеного феномену базується на застосуванні таких засобів

навчання: інформаційних (нотних партитур); дидактичних (словесних, ілюстративних); технічних (аудіовізуальних, телекомунікаційних, мультимедійних та ін.).

З метою всебічного аналізу процесу формування музично-слухової активності майбутніх учителів музичного мистецтва в навчальному хоровому колективі впроваджено низку наукових підходів, які становлять методологічну основу дослідження, а саме: компетентнісний, особистісно зорієнтований, аксіологічний, культурологічний.

Компетентнісний підхід забезпечує формування низки компетентностей (Н. Бібік, О. Пометун, С. Шип), таких як надання студентам знань щодо традиційних сучасних та зарубіжних методик музично-педагогічної освіти та виховання; формування навичок володіння основними прийомами хорового диригування та володіння академічною манерою співу, емоційним та тембровим забарвленням звуку, виразною мімікою, артистичністю; вміння працювати над елементами хорової звучності та засобами музично-хорової виразності; формування здатності до теоретичного та музикознавчого аналізу хорової партитури, визначення хорових труднощів та вміння застосувати методичні прийоми для їх подолання; розвиток музичного слуху для здійснення аналізу хорового звучання та якості виконання; вміння створювати єдність і цілісність музично-художнього образу твору; розвиток артистизму, виконавської волі, вміння концентрувати увагу на творчому самовираженні.

Особистісно зорієнтований підхід дав змогу проаналізувати діяду «викладач – студент», їх синергійний зв'язок із позиції «відкритості», «співтворчості» з метою відтворення духовного потенціалу кожного учасника навчального хорового колективу (З. Жигаль, О. Маликіна).

Аксіологічний підхід у формуванні музично-слухової активності майбутніх учителів музичного мистецтва в навчальному хоровому колективі передбачає врахування психологічних особливостей студента, допомагає сформуванню духовні цінності особистості, виявити їх особистісний характер (С. Світайло, М. Шелер).

Культурологічний підхід є сукупністю теоретико-методологічних положень та організаційно-педагогічних заходів (М. Бастун, В. Гура, І. Колмогорова), спрямованих на створення умов для освоєння хорових традицій різних народів світу, він сприяє збагаченню хорового репертуару, засобів хорової виразності, технік хорового співу.

На основі опрацювання методологічних засад дослідження обґрунтовано педагогічні принципи. Культурологічному підходу відповідає принцип культуровідповідності (В. Тушева). Означений принцип передбачає орієнтацію навчального процесу на цінності культури, засвоєння їх, формування та розвиток культури студента. Принцип спрямовано на широке ознайомлення студентів із вітчизняними хоровими традиціями (знаменним співом, псалмами, антифонами, партесним співом, хоровим концертом, обробками народних пісень), пізнання різних художніх напрямів, розширення досвіду спілкування з мистецтвом та формування й розвиток культури майбутніх учителів музичного мистецтва. Принцип творчої самореалізації особистості у вокально-хоровій діяльності

(О. Олексюк) базується на компетентнісному підході. Творча самореалізація є духовним потенціалом особистості музиканта, який відображає міру активізації духовних сил. У хорі реалізується найбільш активна форма музичного спілкування, де утворюється діалектична спільність між індивідуальною природою переживання і колективною. У навчальному хоровому колективі творча самореалізація відбувається через творчу активність у процесі вокально-хорової діяльності, особистісне почуття колективізму, організованість, свідоме ставлення до процесу навчання, емоційність. Особистісно зорієнтованому підходу відповідає принцип суб'єкт-суб'єктних діалогічних взаємовідносин педагога та студента (Г. Шишкін). Суб'єкт-суб'єктна педагогічна взаємодія керівника хору та учасника хорового колективу передбачає такі характерні ознаки як: рівноправність та взаємоповага між учасниками навчально-виховного процесу відповідно до розподілу обов'язків між ними; визнання самостійної пізнавальної діяльності студентів як домінуючої в навчальному процесі й такої, яка сприяє набуттю студентами суб'єктності до професійно-педагогічної діяльності; усвідомлення студентами себе як головних дійових осіб навчально-виховного процесу; організація навчального процесу відповідно до інтересів, здібностей студентів та отриманого суб'єктного досвіду задля самореалізації власних творчих потенційних можливостей. Означений принцип висвітлює роль викладача з позиції організатора, координатора та порадирика студентів у процесі самостійної пізнавальної діяльності. Принцип комплементарності (І. Малашевська) ґрунтується на аксіологічному підході. Передбачає взаємодоповнюваність освітніх цілей та завдань, взаємоузгодження завдань вокально-хорового розвитку майбутніх учителів музичного мистецтва (розвиток вокально-хорових здібностей, формування музичної обізнаності та компетентності, розвиток інтонаційного слуху тощо) із завданнями музикотерапевтичного впливу (гармонізація емоційно-чуттєвої сфери, формування «емоційного резонансу», усунення психофізіологічних блоків, формування мовленнєвої культури та соціальної комунікативності, становлення індивідуальної самостійності тощо).

Зважаючи на особливості роботи в навчальному хоровому колективі, визначено низку специфічних принципів, а саме: синтезу, співпраці, доступності навчання, свідомості та творчої активності, добору навчального репертуару.

У розділі обґрунтовано педагогічні умови, презентовано техніки та методи, що запроваджуються поетапно, відповідно до цілеспрямованого впливу на певний компонент. Вплив першої умови – забезпечення стійкої професійної мотивації студентів до вокально-хорової діяльності – спрямований на елементи мотиваційно-ціннісного компонента. Другу умову – формування навичок роботи в хоровому ансамблі в умовах акустичних та психофізіологічних закономірностей хорового співу – пов'язано з впливом на елементи акустично-фізіологічного компонента. Третя умова – урахування інтеграції міжпредметних зв'язків у процесі вокально-хорової роботи – передбачає інтеграцію міждисциплінарних зв'язків у роботі навчального хорового колективу. Четверта умова – створення сприятливого психологічного клімату під час роботи навчального хорового колективу – висвітлює процес розвитку творчої, доброзичливої атмосфери всередині колективу, психологічний клімат та стосунки між членами колективу.

На основі опрацювання методологічних засад дослідження обґрунтовано фахові компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва: когнітивно-перцептивні (накопичення фахових знань – музично-теоретичних, технологічних, методичних), які є теоретичною і методичною основою ефективної діяльності вчителя музичного мистецтва; практично-виконавські (сукупність музично-естетичного досвіду, музично-виконавських умінь – вокально-мовленнєвих, ритмічно-рухових, інструментальних), що зумовлюють практичну реалізацію технологічного арсеналу в процесі навчання; творчі (інтерпретаційні, імпровізаційні, проектувальні вміння, творча самостійність); ціннісно-орієнтаційні (формування нормативно-регулятивних механізмів оцінної діяльності – ціннісних орієнтацій, смаків, ідеалів, мотивів). Розкрито техніки та методи, що класифікувалися як теоретичні та емпіричні.

За допомогою методу моделювання розроблено модель методики формування музично-слухової активності майбутніх учителів музичного мистецтва в навчальному хоровому колективі, яку представлено на рисунку 1.

Таким чином, у розділі розроблено і теоретично обґрунтовано методику формування музично-слухової активності майбутніх учителів музичного мистецтва в навчальному хоровому колективі.

У третьому розділі **«Дослідно-експериментальна робота формування музично-слухової активності майбутніх учителів музичного мистецтва в навчальному хоровому колективі»** представлено результати констатувального та формувального експериментів і доведено ефективність методики формування музично-слухової активності майбутніх учителів музичного мистецтва в навчальному хоровому колективі.

У процесі дослідження розроблено критеріальний апарат оцінки формування музично-слухової активності майбутніх учителів музичного мистецтва в навчальному хоровому колективі, а саме: мотиваційно-ціннісний компонент – характеризує рівень особистісної спрямованості майбутнього вчителя музичного мистецтва до вокально-хорової діяльності (показники: ступінь зацікавленості щодо формування професійних знань в оволодінні вокально-хоровими вміннями та навичками; міра глибини мотивів, позитивного ставлення до хорового мистецтва та вокально-хорової діяльності); акустично-фізіологічний компонент – відображає готовність щодо засвоєння комплексу акустичних та психолого-фізіологічних основ хорового співу (показники: сформованість співацьких навичок, сформованість вокально-хорових навичок); емоційно-вольовий компонент – розкриває спроможність до стабільного виконавського втілення художнього образу хорового твору (показники: здатність до оволодіння емоційним станом під час виконання хорового твору, здатність до емоційного осягнення змісту вокально-хорового твору).

Обрахування результатів експерименту проводилось у відповідності до трьох рівнів сформованості музично-слухової активності майбутнього вчителя музичного мистецтва: високий – мотиваційно-ціннісний (7,7%), середній – емоційно-вольовий (39,8%), низький – акустично-фізіологічний (58,8%). В експерименті взяли участь 355 осіб (студенти 1–4-го курсів).

Мета	Розробити, науково обґрунтувати, впровадити методику формування музично-слухової активності майбутніх учителів музичного мистецтва в навчальному хоровому колективі.		
Компоненти	Мотиваційно-ціннісний, акустично-фізіологічний, емоційно-вольовий.		
Наукові підходи	Компетентнісний, особистісно зорієнтований, аксіологічний, культурологічний.		
Принципи	Культуровідповідності, творчої самореалізації особистості у вокально-хоровій діяльності, суб'єкт-суб'єктних діалогічних взаємовідносин педагога та студента, комплементарності; синтезу, співпраці, доступності навчання, свідомості та творчої активності, добору навчального репертуару.		
Фахові компетентності	<i>Когнітивно-перцептивні</i> (накопичення фахових знань – музично-теоретичних, технологічних, методичних); <i>практично-виконавські</i> (сукупність музично-естетичного досвіду, музично-виконавських умінь – вокально-мовленневих, ритмічно-рухових, інструментальних); <i>творчі</i> (інтерпретаційні, імпровізаційні, проектувальні вміння, творча самостійність); <i>ціннісно-орієнтаційні</i> (формування нормативно-регулятивних механізмів оцінної діяльності ціннісних орієнтацій, смаків, ідеалів, мотивів).		
Педагогічні умови	- забезпечення стійкої професійної мотивації студентів до вокально-хорової діяльності; - формування навичок роботи в хоровому ансамблі в умовах акустичних та психофізіологічних закономірностей хорового співу; - урахування інтеграції міждисциплінарних зв'язків у процесі вокально-хорової роботи майбутніх учителів музичного мистецтва; - створення сприятливого психологічного клімату під час роботи навчального хорового колективу.		
Рівні	Високий, середній, низький.		
Методи	Діалогові, ігрові, пошукові.	Вокально-інтонаційне виховання хористів, формування частотного словника, розвиток зонного інтонування, нейро-лінгвістичне програмування, метод «хорового ядра», співналаштованість голосів хористів, мануальне відображення.	Ескізне опрацювання хорових творів, взаємооцінка та рецензування вокально-хорової діяльності, самопереконавання, самопрограмування.
Види контролю	Початковий, проміжний, підсумковий.		
Етапи	Спонукально-орієнтаційний, розвивально-дієвий, діяльнісно-результативний.		
Результат	Сформованість музично-слухової активності майбутніх учителів музичного мистецтва.		

Рис. 1. Модель методики формування музично-слухової активності майбутніх учителів музичного мистецтва в навчальному хоровому колективі.

Результати формувального експерименту дозволили виявити ефективність запропонованої методики.

Мета формувального експерименту полягала у практичній реалізації методики формування музично-слухової активності майбутніх учителів музичного мистецтва в навчальному хоровому колективі студентів та в перевірці її ефективності на основі обґрунтованих нами педагогічних умов.

На першому, спонукально-орієнтаційному етапі формувального експерименту було застосовано такі методи: дискусії, розповідь, екскурсії, виїзні заняття, бесіди, дослідницький пошук та ін. Спонукально-орієнтаційний етап дослідної роботи формувального експерименту ґрунтувався на реалізації першої педагогічної умови – забезпечення стійкої професійної мотивації студентів до вокально-хорової діяльності.

На другому, розвивально-дієвому етапі було зосереджено увагу студентів на основних інтонаційно-технічних особливостях вокально-хорової діяльності. Важливою установкою цього етапу було формування самоконтролю і самоаналізу, активізація творчих проявів студентів під час практичної роботи в хорі та набуття вокально-хорових компетенцій. Використовувалися такі методи вокально-інтонаційного виховання хористів, формування частотного словника, метод розвитку зонного інтонування, метод нейро-лінгвістичного програмування, метод «хорового ядра», метод співналаштованості голосів хористів, метод мануального відображення (зв'язок диригентського жесту й інтонації). Розвивально-дієвий етап дослідної роботи формувального експерименту ґрунтувався на реалізації визначеної нами другої педагогічної умови – формування навичок роботи в хоровому ансамблі в умовах акустичних та психофізіологічних закономірностей хорового співу.

На третьому, діяльнісно-результативному етапі увагу було зосереджено на остаточному закріпленні методів та прийомів формування музично-слухової активності майбутніх учителів музичного мистецтва на заняттях навчального хорового колективу. Застосовані методи ескізного опрацювання хорових творів, взаємооцінки та рецензування вокально-хорової діяльності, самопереконавання й самопрограмування, оволодіння оптимальним концертним станом тощо. Діяльнісно-результативний етап дослідної роботи формувального експерименту ґрунтувався на реалізації визначеної нами третьої педагогічної умови – забезпечення взаємозв'язку змісту навчальних дисциплін у процесі вокально-хорової роботи. Доцільна організація методики формування музично-слухової активності майбутніх учителів музичного мистецтва на кожному етапі експерименту забезпечила цілеспрямований розвиток усіх компонентів досліджуваного феномену.

Поетапна реалізація розробленої методики протягом формувального експерименту та узагальнення його результатів дозволили зробити висновок про їхню достатню значимість.

Для підтвердження достовірності отриманих результатів було використано метод математичної статистичної обробки даних за багатofункціональним критерієм φ * Фішера.

Отримані якісні й статистичні результати експериментальної роботи дозволили дійти висновку про ефективність упровадженої методики розвитку музично-слухової активності майбутніх учителів музичного мистецтва в навчальному хоровому колективі (табл. 1).

Таблиця 1

**Динаміка рівнів сформованості музично-слухової активності
майбутніх учителів музичного мистецтва
в навчальному хоровому колективі, %**

Рівні	Групи студентів			
	До експерименту		Після експерименту	
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Низький	38,16	38,23	30,74	19,65
Середній	52,03	52,76	56,28	64,28
Високий	9,81	9,01	13,07	16,07

Таким чином, у розділі розроблено критеріальний апарат оцінки формування музично-слухової активності майбутніх учителів музичного мистецтва в навчальному хоровому колективі, експериментально перевірено ефективність розробленої методики.

У дисертаційній роботі здійснено теоретичне обґрунтування та практичне вирішення проблеми формування музично-слухової активності майбутніх учителів музичного мистецтва в навчальному хоровому колективі, що досягнуто шляхом впровадження відповідних педагогічних умов і методики. Отримані результати експериментально-дослідної роботи засвідчили ефективність вирішення поставлених завдань і дали підстави для формулювання таких **висновків**:

1. З'ясовано стан досліджуваної проблеми в теорії та методиці музичної освіти. Встановлено, що формування музично-слухової активності є важливою складовою професійно-особистісного становлення майбутнього вчителя музичного мистецтва, спрямованою на формування його професійних якостей, художньо-естетичного смаку, здатності до художньо-творчої діяльності. Визначено, що музично-слухова активність пов'язується з такими засобами, як розвиток чуттєвих механізмів естетичного сприймання – різних видів музичного слуху, формування навички активізації слухотворчої уваги в процесі роботи над музичним твором, розвиток музично-слухового уявлення як основи музичності. Музично-слухова активність розглядається як одна із форм організації психічної діяльності особистості, що забезпечує регуляцію слухової діяльності, аналіз та синтез слухових об'єктів і полягає у спрямуванні слухового аналізатора на звучання музичної тканини (хорового твору, фрагменту, звуку тощо) та зосередженні слухацької діяльності на ньому в даний момент. З'ясовано, що проблема формування музично-слухової активності вирішується шляхом вивчення та розуміння категорій «активність», «музичний слух», «активність слуху».

2. Розкрито зміст та структуру музично-слухової активності майбутніх учителів музичного мистецтва в навчальному хоровому колективі.

Встановлено, що музично-слухова активність є однією з форм організації психічної діяльності особистості, що забезпечує регуляцію слухової діяльності, аналіз та синтез слухових об'єктів і полягає у спрямуванні слухового аналізатора на звучання музичної тканини.

Уточнено сутність поняття «музично-слухова активність майбутніх учителів музичного мистецтва в навчальному хоровому колективі» як інтегрованої якості, що характеризується взаємозв'язком фізіологічних, емоційних, вольових, інтелектуальних і мотиваційних компонентів діяльності особистості.

Структуру означеного феномену представлено єдністю таких компонентів: мотиваційно-ціннісного, акустично-фізіологічного, емоційно-вольового.

3. Розроблено та теоретично обґрунтовано методику формування музично-слухової активності майбутніх учителів музичного мистецтва в навчальному хоровому колективі, яка ґрунтується на компетентнісному, особистісно зорієнтованому, аксіологічному, культурологічному підходах, на основі яких визначено:

– принципи: загально-наукові (культуровідповідності, творчої самореалізації особистості у вокально-хоровій діяльності, суб'єкт-суб'єктних діалогічних взаємовідносин педагога та студента, комплементарності); специфічні (синтезу, доступності, свідомості та творчої активності, добору вокально-хорового репертуару);

– педагогічні умови: забезпечення стійкої професійної мотивації студентів до вокально-хорової діяльності; формування навичок роботи в хоровому ансамблі в умовах акустичних та психофізіологічних закономірностей хорового співу; урахування інтеграції міждисциплінарних зв'язків у процесі вокально-хорової роботи майбутніх учителів музичного мистецтва; створення сприятливого психологічного клімату під час роботи начального хорового колективу;

– методи: діалогові, ігрові, пошукові (спонукально-орієнтаційний етап); вокально-інтонаційного виховання хористів, формування частотного словника, розвитку зонного інтонування, нейро-лінгвістичного програмування, «хорового ядра», метод співналаштованості голосів хористів, метод мануального відображення (розвивально-дієвий етап); ескізного опрацювання хорових творів, взаємооцінки та рецензування вокально-хорової діяльності, самопереконавання, самопрограмування, оволодіння оптимальним концертним станом (діяльнісно-результативний етап).

4. Визначено критерії та показники сформованості музично-слухової активності майбутніх учителів музичного мистецтва в навчальному хоровому колективі. Критерієм мотиваційно-ціннісного компонента визначено ступінь особистісної спрямованості майбутнього вчителя музичного мистецтва до вокально-хорової діяльності, показниками якої є: прояв зацікавленості щодо формування професійних знань в оволодінні вокально-хоровими вміннями та навичками; міра глибини мотивів, позитивного ставлення до хорового

мистецтва та вокально-хорової діяльності. Критерієм вимірювання акустично-фізіологічного компонента визначено ступінь оволодіння комплексом акустичних та психолого-фізіологічних основ хорового співу за такими показниками: сформованість співацьких навичок, сформованість вокально-хорових навичок. Критерієм емоційно-вольового компонента визначено ступінь спроможності до стабільного виконавського втілення художнього образу вокально-хорового твору, показниками якої є: здатність до оволодіння емоційним станом під час виконання хорового твору, здатність до емоційного осягнення змісту вокально-хорового твору.

5. Експериментально перевірено ефективність методики формування музично-слухової активності майбутніх учителів музичного мистецтва в навчальному хоровому колективі, що підтверджується відмінністю в показниках діагностувальних зрізів експериментальних і контрольних груп на прикінцевому етапі дослідження. На основі статистичної обробки результатів і узагальнення отриманих даних експериментальної роботи з'ясовано, що у експериментальній групі відбулися суттєві зміни, а саме: 16,07% студентів характеризувалися високим рівнем сформованості музично-слухової активності, 64,28% – середнім і 19,65% – низьким. У контрольній групі 13,07% студентів набули високого рівня сформованості музично-слухової активності, 56,28% – середнього і 30,74% – низького. Якісні та кількісні результати дослідно-експериментальної роботи довели ефективність розробленої методики, яка забезпечує формування музично-слухової активності майбутніх учителів музичного мистецтва в навчальному хоровому колективі, а статистична обробка отриманих даних посилює достовірність результатів експериментального дослідження.

Встановлено, що ефективне формування музично-слухової активності майбутніх учителів музичного мистецтва в навчальному хоровому колективі можливе за умов запровадження методики в процесі їхнього навчання у вищих мистецьких освітніх закладах.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів формування музично-слухової активності майбутніх учителів музичного мистецтва в навчальному хоровому колективі. Враховуючи широкий спектр наукових розвідок, присвячених означеному явищу, перспективним є вивчення технологій формування музично-слухової активності майбутніх учителів музичного мистецтва під час навчання інших музично-виконавських дисциплін, якими передбачено роботу з творчими колективами.

Основні результати дослідження висвітлено в таких працях автора

Статті в наукових фахових виданнях України

1. Кифенко, А. М. (2015). Українська духовна музика в репертуарі навчального хорового колективу. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*, 4 (45), 82–86.

2. Кифенко, А. М. (2017). Критерії та рівні сформованості музично-слухової активності майбутніх учителів музичного мистецтва на заняттях

навчального хорового колективу. *Педагогічний процес: теорія і практика. Серія: Педагогіка*, 3 (58), 84–88.

3. Кифенко, А. М. (2017). Особливості слухової діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва на заняттях навчального хорового колективу. *Педагогічні науки*, LXXVI, 2, 77–80.

4. Кифенко, А. М. (2018). Аналіз результатів експериментального дослідження формування музично-слухової активності майбутніх учителів музичного мистецтва в навчальному хоровому колективі. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*, 59, 70–76.

5. Кифенко, А. М. (2018). Організаційні методи формування музично-слухової активності майбутніх учителів музичного мистецтва в навчальному хоровому колективі. *Theory and methods of educational management*, 1 (21), 34–47.

6. Кифенко, А. М. (2018). Експериментальна перевірка ефективності методики формування музично-слухової активності майбутніх учителів музичного мистецтва в навчальному хоровому колективі. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 9 (83), С. 251–261.

Стаття в науковому зарубіжному виданні

7. Kifenko, A. (2017). Choral performance as an artistic process. *Modern tendencies in the pedagogical science of Ukraine and Israel: the way to integration*, 8, 93–99.

Статті в наукових вітчизняних виданнях

8. Кифенко, А. М. (2014). Хорове виконавство як художньо-комунікативний процес. *Духовність особистості в системі мистецької освіти: збірник праць наукової школи доктора педагогічних наук, професора О. М. Олексюк*, 4 (46), 65–70.

9. Кифенко, А. М. (2016). Педагогічні умови формування музично-слухової активності майбутніх учителів музичного мистецтва в навчальному хоровому колективі. *Український психолого-педагогічний науковий збірник*, 9, 31–34.

Праці апробаційного характеру

10. Кифенко, А. М. (2015). Духовна хорова музика в репертуарі навчального хорового колективу. *Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку: матеріали XVII Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції*, 17. Переяслав-Хмельницький, 118–120.

11. Кифенко, А. М. (2016). Специфіка слухової діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва на заняттях навчального хорового колективу. *Професійна мистецька освіта і художня культура: виклики XXI століття: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції*. Київ, 563–570.

12. Кифенко, А. М. (2015). Хорове виконавство як художньо-комунікативний процес. *Наукова дискусія: теорія, практика, інновації*. Київ, 14–17.

13. Кифенко, А. М. (2017). Організаційні форми, методи та засоби формування музично-слухової активності майбутніх учителів музичного мистецтва в навчальному хоровому колективі. *Сучасний вимір психології та педагогіки: збірник тез наукових робіт учасників Міжнародної науково-практичної конференції*. Львів, 144–146.

14. Kifenko, A. M. (2017). The influence of choral performance on the artistic and communicative process. *Forming of modern educational environment: benefits, risks, implementation mechanisms: International scientific-practical conference*. Tbilisi, 158–160.

15. Кифенко, А. М. (2018). Розвиток музично-слухової активності в навчальному хоровому колективі. *Експериментальні та теоретичні дослідження в сучасних науках: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції*, 3. Суми, 73–75.

16. Кифенко, А. М., Голян, Х. В. (2018). Акустично-фізіологічні особливості академічного співу в хоровому колективі. *Інноваційні наукові дослідження: теорія, методологія, практика: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції*. Київ, 14–16.

17. Кифенко, А. М., Голян, Х. В. (2018). Акустичні особливості хорового співу. *International scientific conference Modernization of education system: world trends and national peculiarities: International scientific conference*. Kaunas, 141–113.

Кифенко А. М. Методика формування музично-слухової активності майбутніх учителів музичного мистецтва в навчальному хоровому колективі. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія і методика музичного навчання. – Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка. – Суми, 2019.

У дисертаційній роботі досліджено проблему формування музично-слухової активності майбутніх учителів музичного мистецтва в навчальному хоровому колективі. З'ясовано стан досліджуваної проблеми в теорії та методиці музичного навчання. Розкрито зміст та структуру музично-слухової активності майбутніх учителів музичного мистецтва в навчальному хоровому колективі. Розроблено і теоретично обґрунтовано методику формування музично-слухової активності майбутніх учителів музичного мистецтва в навчальному хоровому колективі. Визначено критерії та показники сформованості музично-слухової активності майбутніх учителів музичного мистецтва в навчальному хоровому колективі. Експериментально перевірено ефективність методики формування музично-слухової активності майбутніх учителів музичного мистецтва в навчальному хоровому колективі.

Ключові слова: методика формування музично-слухової активності майбутніх учителів музичного мистецтва в навчальному хоровому колективі, активність, структура музично-слухової активності, музичний слух, активність слуху, співацькі навички.

Кифенко А. Н. Методика формирования музыкально-слуховой активности будущих учителей музыкального искусства в учебном хоровом коллективе. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02 – теория и методика музыкального обучения. –

Сумской государственный педагогический университет имени А. С. Макаренко. – Сумы, 2019.

В диссертационной работе исследована проблема формирования музыкально-слуховой активности будущих учителей музыкального искусства в учебном хоровом коллективе. Выяснено состояние исследуемой проблемы в теории и методике музыкального обучения. Раскрыто содержание и структуру музыкально-слуховой активности будущих учителей музыкального искусства в учебном хоровом коллективе. Разработано и теоретически обосновано методику формирования музыкально-слуховой активности будущих учителей музыкального искусства в учебном хоровом коллективе. Определены критерии и показатели сформированности музыкально-слуховой активности будущих учителей музыкального искусства в учебном хоровом коллективе. Экспериментально проверена эффективность методики формирования музыкально-слуховой активности будущих учителей музыкального искусства в учебном хоровом коллективе.

Ключевые слова: методика формирования музыкально-слуховой активности будущих учителей музыкального искусства в учебном хоровом коллективе, активность, структура музыкально-слуховой активности, музыкальный слух, активность слуха, певческие навыки.

Kifenko A. N. Methodology of formation of musical-auditory activity of future musical art teachers in the educational choral collective. – On the right of manuscript.

Thesis for Candidate of Pedagogical Sciences degree in specialty 13.00.02 – Theory and Methods of Musical Education. – Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko. – Sumy, 2019.

Thesis for Candidate of Pedagogical Sciences degree in specialty 13.00.02 – Theory and Methods of Musical Education. – Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko. – Sumy, 2019.

In the thesis the issue of formation of musical-auditory activity of future musical art teachers in the educational choral collective is investigated.

The state of the studied problem in the theory and methods of musical education is determined. Musical-auditory activity is considered as one of the forms of organization of mental activity of the individual, which provides regulation of auditory activity, analysis and synthesis of auditory objects, and consists in directing the auditory analyzer to the sound of musical tissue (choral composition, fragment, sound, etc.) and concentration of listening activity on it at the moment.

The content and structure of musical-auditory activity of future musical art teachers in the educational choral collective are revealed. The essence of the concept of “musical-auditory activity of future musical art teachers in the educational choral collective” is specified as an integrated quality, characterized by interconnection of physiological, emotional, volitional, intellectual and motivational components of the personality’s activity. The structure of this phenomenon is represented by the unity of such components: motivational-value, acoustic-physiological, emotional-volitional.

The methodology of formation of musical-auditory activity of future musical art teachers in the educational choral collective is developed and theoretically substantiated. The methodology is based on cultural, competence, personality oriented, axiological approaches on the basis of which general scientific and specific principles; pedagogical conditions (formation of students' stable professional motivation to vocal-choral activity; formation of skills of work in the choral collective in conditions of acoustic and psycho-physiological laws of choral singing; taking into account integration of interdisciplinary connections in the process of vocal-choral work of future musical art teachers; creation of a favorable psychological climate during work of the educational choral collective); methods: dialogical, game, search (incentive-orientation stage); vocal-intonation education of choir members, formation of frequency vocabulary, development of zone intonation, neuro-linguistic programming, "choir nucleus", method of coordinating choir's voices, method of manual display (developmental-activity stage); sketching of choral works, peer evaluation and review of vocal-choral activity, self-belief, self-programming, achieving an optimal concert status (activity-productive stage) are defined.

The criteria and indicators of formation of musical-auditory activity of future musical art teachers in the educational choral collective are determined.

The effectiveness of the methodology of forming musical-auditory activity of future musical art teachers in the educational choral collective has been experimentally tested and proved.

Key words: methodology of formation of musical-auditory activity of future musical art teachers in the educational choral collective, activity, structure of musical-auditory activity, ear for music, activity of hearing, singing skills.

Підписано до друку 07.05.2019 р. Формат 60X90/16. Гарн. NewsTimes.
Друк ризогр. Папір офсет. Умовн. друк. арк. 0,9.
Тираж 100 прим.

Надруковано в редакційно-видавничому відділі
СумДПУ імені А. С. Макаренка

40002, м. Суми, вул. Роменська, 87.